

NARCÍS GAROLERA

AL PEU
DE LA
LLETRA

Sobre Verdaguer i altres escriptors

V I E N A
E D I C I O N S

ÍNDIX

<i>Justificació</i>	9
Verdaguer, un clàssic contemporani	11
Ressons de <i>Faust</i> a <i>Canigó</i>	17
Dos dietaris verdaguerians	31
Un poema verdaguerià de 1896	61
Verdaguer i els Rubió	65
De Verdaguer al conde de Cedillo	85
De Verdaguer a l'arxiduc Lluís Salvador	99
Vuit cartes inèdites de Jacint Verdaguer	111
De Verdaguer a Ricard Monner i Sans	123
<i>L'Arqueta catalana</i> de la Biblioteca Reial	137
Tres cartes inèdites de Caterina Albert	155
Dotze poesies inèdites de Víctor Català	173
Josep Carner. Aproximació biogràfica	195
La «deserció» de Josep Carner	199
«Joc de tennis», de Josep Carner	203
L'obrador del poeta	221
Carner, traductor	235
Biobibliografia de Josep M. de Sagarra	249
Sagarra, corresponsal a Berlín	257
Josep M. de Sagarra, entre dues censures	261

<i>El poema de Montserrat</i>	273
Reivindicació de Josep M. de Sagarra	283
Tres llibres de Carles Fages de Climent	287
El final de <i>La plaça del Diamant</i>	297
«Aniversari», de Gabriel Ferrater	305

VERDAGUER, UN CLÀSSIC CONTEMPORANI*

La crítica sol ser unànime a l'hora d'enumerar les qualitats principals de l'obra poètica verdagueriana: riquesa lèxica, bon gust en la distribució de paraules i de versos, fertilitat imaginativa, combinació de tendresa i vigoria expressives, popularisme sincer unit a un pregon sentiment de la naturalesa... Un cert retoricisme, en canvi, i una facilitat de versificació excessivament prodigada, són alguns dels retrets més comuns, els quals, tanmateix, no desllueixen mai uns resultats d'una brillantor inqüestionable.

Poesia èpica

A diferència de la majoria de poetes contemporanis, en la producció verdagueriana destaca la poesia de caire èpic, d'escenografia i temàtica grandioses. Ja en els seus anys d'estudiant es féu conèixer com a autor d'un llarg poema basat en la llegenda dels dos patrons de la ciutat de Vic —els sants Llucià i Marcià—, intítulat *Dos màrtirs de ma pàtria* (1865) i compost en octaves reials, dins els cànons de la poètica neoclàssica. Una mica posterior és el propòsit —i una primera redacció, incompleta— d'un extens poema èpic, en prosa, sobre la figura de Cristòfor Colom, que reprendrà, en vers, als darrers anys de la seva vida. A partir del projecte colombí —l'abast del qual

* *El Temps*, núm. 957 (15-X-2002), p. 93-95.

avui podem valorar degudament, després d'una edició prou tardana (1978)— el poeta anà esbossant la planificació del que, passats uns quants anys, seria el seu primer gran poema èpic —*L'Atlàntida* (1877)—, amb el qual, a més d'obtenir el reconeixement públic, a Catalunya i a tot Europa, de la seva vàlua com a escriptor, restituïa al català totes les possibilitats expressives d'una llengua literària.

El 1880, en ocasió del mil·lenari del monestir, Verdaguer publica una *Llegenda de Montserrat* —basada en la figura de l'ermità Joan Garí—, d'intensa vigoria dramàtica i gran riquesa descriptiva. I el 1886 publica, després d'una llarga i laboriosa gestació, el que molts crítics consideren el seu millor poema, *Canigó*, una «llegenda pirenaica del temps de la Reconquesta», d'una complexitat tècnica i un afinament expressiu clarament superiors als de *L'Atlàntida*. El poeta es troba al seu moment de plenitud creadora i du el seu mestratge al punt més alt. Recordem que la publicació d'aquesta obra li valgué la coronació simbòlica de «poeta de Catalunya».

Lírica religiosa

Poc després de publicar *L'Atlàntida*, Verdaguer s'havia donat a conèixer com a autor de poesia religiosa, efusiva i sincera, derivada de la seva profunda consciència sacerdotal. *Idil·lis i cants místics* (1879) —recull poètic amb ressons de la millor poesia mística castellana: santa Teresa i sant Joan de la Creu— constitueix el primer i més reeixit aplec de poesies d'inspiració religiosa i mística de tota la producció literària de Verdaguer. Seguiran aquest recull *Lo somni de sant Joan* —sobre la devoció al Sagrat Cor de Jesús— (1882), *Caritat* (1885), la trilogia *Jesús infant* —sobre la Sagrada Família— (1890-93), *Roser de tot l'any* (1894), *Veus del Bon Pastor* (1894), *Sant Francesc* (1895), *Flors del Calvari* (1896), *Aires del Montseny*

(1901), *Flors de Maria* (1902) i, pòstumament, *Al cel* (1903) i *Euca-rístiques* (1904). En la poesia dels darrers anys Verdaguer esdevé més íntim i personal, debatent-se entre l'ideal de l'escriptura i la realitat de la seva experiència vital, amb dubtes sobre el sentit de la poesia i la funció del poeta en la societat contemporània.

Poesia patriòtica

Al costat d'aquesta poesia religiosa i subjectiva, hi ha tota una producció lírica verdagueriana de caire patriòtic i col·lectiu, que li valgué una popularitat immediata i perdurable. L'amor a la terra catalana, l'exaltació de la seva història i les seves tradicions, ja li havien fet escriure durant la seva joventut composicions d'una gran bellesa expressiva. No és, però, fins a la impressionant oda *A Barcelona* (1883), profusament divulgada, que Verdaguer assoleix, en aquest registre, un to d'una intensitat gairebé èpica.

Una bona part de la seva producció lírico-patriòtica s'aplega en el recull *Pàtria*, publicat, amb un pròleg de Jaume Collell, el 1888, any de l'Exposició Universal de Barcelona. Les composicions que l'integren esgoten, per dir-ho amb Manuel de Montoliu, «la vena de la inspiració patriòtica de l'edat heroica del catalanisme literari», és a dir, la primera època dels Jocs Florals. Verdaguer, doncs, portà a la perfecció màxima els gèneres i les formes emprats pels seus predecessors per expressar literàriament el sentiment patriòtic —avui en diríem «nacional»—, i en donà models acabats i definitius. La visió geogràfica de la terra catalana, magníficament exposada ja en *Canigó*, i una valoració estètica del sentiment de l'enyorança, que havia presidit, des d'Arribau, les manifestacions romàntiques de la nostra literatura, constitueixen les dues aportacions originals de Verdaguer a la poesia patriòtica catalana.

Una prosa modèlica

Verdaguer conreà molt aviat la prosa, com ho revela la publicació pòstuma dels seus escrits juvenils, que havien romàs inèdits. De caràcter autobiogràfic, amb descripcions d'escenes de la vida rural de la seva comarca nadiua, aquests primers escrits en prosa tenen — com les provatures en vers de la mateixa època — un valor excepcional. Verdaguer s'hi mostra amb una seguretat lingüística i amb una capacitat descriptiva molt superiors a les de la prosa que escriuien els seus coetanis, i no desdiuen gens dels seus llibres en prosa posteriors.

Fins al 1887, però, Verdaguer no es decidí a publicar una obra en prosa, que prèviament havia aparegut en les pàgines de dues revistes: *La Veu del Montserrat*, setmanari vigatà dirigit pel seu amic Collell, i *La Il·lustració Catalana*, editada a Barcelona per l'escriptor Francesc Matheu. Aquest intitolà el volum *Excursions i viatges*, i hi aplegà les anotacions dels itineraris verdaguerians pel Pirineu català, les proses d'una estada de Verdaguer al santuari del Mont, i, sobretot, les impressions del creuer que el poeta féu pel Mediterrani, el 1883, amb Claudi López, segon marquès de Comillas, i les del viatge amb tren, el 1884, per les principals capitals europees, fins a Sant Petersburg, en companyia d'Eusebi Güell, cunyat del marquès i mecenes d'Antoni Gaudí. A quaranta anys, Verdaguer es donava a conèixer com a prosista, i ho feia amb un gran domini dels recursos lingüístics i amb una notable aptitud per a la descripció literària.

A la primavera de 1886, amb el canonge barceloní Jaume Almera, Verdaguer emprèn un viatge a Palestina i Egipte, fruit literari del qual és el volum que Collell, el seu primer editor, intitolà *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa* (1889). Les anotacions d'aquest «pelegrinatge» revelen una clara preocupació estilística i literà-

ria, que converteix el volum —en paraules de Josep Pla— en «el millor llibre en prosa del segle XIX». Reprenent la tradició dels relats de viatgers catalans als Llocs Sants, i, sobretot, prenent per models l'*Itinéraire de Paris à Jerusalem* (1811) de Chateaubriand i el *Voyage en Orient* (1835) de Lamartine —escriptors francesos amb qui Verdaguer presenta moltes afinitats—, aquest volum és una mostra excel·lent de literatura de viatges, i constitueix, amb l'anterior, la primera manifestació catalana d'un gènere revitalitzat pel Romanticisme.

Al moment culminant de la seva tragèdia personal, com a corralat en prosa de les *Flors del Calvari*, Verdaguer dona a la premsa, per rebatre públicament els seus detractors —el marquès de Comillas i el bisbe de Vic, entre altres— i justificar la seva conducta personal, dues sèries d'articles periodístics, la primera de les quals es publicarà en volum amb el títol d'*En defensa pròpia* (1895). Aquests articles constitueixen una fita en la prosa catalana moderna. «Fins aleshores —escriu Maurici Serrahima— mai ningú no havia escrit en català amb la perfecció i l'eficàcia literària i polèmica que ell va aconseguir en aquells articles [...]. La prosa verdagueriana havia arribat a dalt de tot.» Verdaguer sabé trobar, efectivament, el to i l'estil que el tema exigia. Una expressió ajustada, intencionada i segura, malgrat la manca de precedents en català, li féu escriure una prosa directa i viva, que encara avui sorprèn per la seva frescor.

Un aplec de *Rondalles*, pòstum (1905), clou la producció en prosa de Verdaguer. Cal esmentar, també, els seus discursos, articles i pròlegs —aplegats més tard en volum—, així com algunes traduccions, entre les quals destaca l'excel·lent versió de *Nerto*, de Frederic Mistral, on Verdaguer assoleix una veritable recreació literària.

Valoració global

Jacint Verdaguer fou l'escriptor català més destacat del segle XIX i el més representatiu de la nostra Renaixença literària. Autor d'obres cultes d'una gran ambició, se serví de temes i formes populars per transmetre les idees del catalanisme conservador i del catolicisme del seu temps. Tornà a la llengua catalana el prestigi perdut d'un idioma de cultura, i, tot i els seus desequilibris, dugué a terme una obra perfectament coherent, al servei dels ideals de la fe i de la pàtria. Ha estat utilitzat des de postures ideològiques oposades, i invocat sobretot com a símbol de catalanitat. La seva eficàcia expressiva i el ressò social del seu conflicte li procuraren, ja en vida, una estima popular més personal que literària, en perjudici d'una valoració estrictament artística. Si la seva figura és, encara avui, objecte de debat, la seva obra ha adquirit la consideració de clàssica.